

3

Verslag van de commissie voor het onderzoek van de Geloofsbrieven

Verslag van de commissie voor het onderzoek van de Geloofsbrieven

Aan de orde is het verslag van de commissie voor het onderzoek van de Geloofsbrieven inzake het verloop van de verkiezingen voor het Europees Parlement en toelating van de Nederlandse leden tot het Europees Parlement.

De voorzitter:

Ik geef graag het woord aan de heer Ellian tot het uitbrengen van verslag namens de commissie voor het onderzoek van de Geloofsbrieven. Na de bijdrage van de heer Ellian zal ik even schorsen voor felicitaties. Het woord is aan de heer Ellian.

De heer **Ellian** (voorzitter van de commissie):

Dank u wel, voorzitter. Op donderdag 6 juni 2024 vonden in Nederland de Europese Parlementsverkiezingen plaats. Vandaag breng ik namens de commissie voor het onderzoek van de Geloofsbrieven verslag uit over het verloop van de verkiezingen, de vaststelling van de verkiezingsuitslag en de toelating van de leden. Deze taken volgen uit artikel 7.6 van het Reglement van Orde van de Tweede Kamer en uit artikel Y 25 van de Kieswet.

De organisatie van de verkiezingen wordt voornamelijk uitgevoerd door gemeenten. In totaal kon in 9.528 stembureaus worden gestemd. Vele vrijwilligers, medewerkers van gemeenten, projectleiders, transport- en beveiligingsbedrijven en nog vele anderen hebben de dag der verkiezingen en de telling daarna mogelijk gemaakt. Al diegenen die hebben meegeholpen aan het organiseren van deze Europese Parlementsverkiezingen verdienen niets anders dan lof, waardering en complimenten. Veel dank namens de commissie, maar ik denk en hoop dat ik die dank ook namens de gehele Kamer mag uitspreken.

De Kiesraad moet, als centraal stembureau, samen met gemeenten zorgen voor een uitvoerbaar en controlebaar verkiezingsproces. Het verkiezingsproces moet eerlijk, transparant en controlebaar verlopen, en voldoen aan de waarborgen van onder meer toegankelijkheid, stemgeheim en stemvrijheid. De commissie brengt vervolgens verslag uit over het verloop van de verkiezingen en de vaststelling van de uitslag. Ten behoeve hiervan worden de processen-verbaal van alle stembureaus gecontroleerd. Deze controle is op vrijdag 21 juni jongstleden uitgevoerd door tientallen medewerkers van de Tweede Kamer in de Statenpassage. Met veel enthousiasme en precisie voerden zij die controle uit, dus ook hun zeg ik veel dank. In één dag zijn alle processen-verbaal gecontroleerd.

Tijdens deze verkiezingen vond er ook een experiment plaats. In vijf gemeenten werd er namelijk geëxperimenteerd met een kleiner stembiljet. Dit stembiljet bevat op de bovenste helft de logo's en namen van de partijen en op de onderste helft de nummers van de kandidaten. Er staan dus geen namen van kandidaten meer op het stembiljet, waardoor dit stembiljet veel kleiner is dan het normale

stembiljet. In elk stemhokje van deze vijf gemeenten lag een overzicht van alle namen van kandidaten per partij, zodat kiezers konden nagaan welk nummer correspondeert met de kandidaat waarop zij wilden stemmen. De commissie heeft met werkbezoeken en bij de controle van de processen-verbaal specifiek gekeken naar hoe de stemming en de telling in deze vijf experimentgemeenten is verlopen, waarbij Alphen aan den Rijn specifiek genoemd mag worden omdat deze gemeente zich vrijwillig heeft aangemeld voor deelname aan dit experiment.

Voorzitter. Dit was het stembiljet.

Als commissie hebben we daarnaast kennisgenomen van de berichtgeving over mogelijke buitenlandse inmenging en ongewenste beïnvloeding van de Europese Parlementsverkiezingen. De Kamer heeft hierover meerdere malen gedebatteerd voorafgaand aan de verkiezingen. Naar aanleiding hiervan heeft de Kamervoorzitter middels een brief aan de voorzitter van het Europees Parlement de zorgen overgebracht over de integriteit van de Europese Parlementsverkiezingen. De commissie deelt natuurlijk die zorgen. Het onderzoek van deze commissie beperkt zich echter tot het uitbrengen van een verslag over het verloop van de verkiezingen in Nederland, de vaststelling van de uitslag en de toelating van de leden. Hiertoe onderzoekt de commissie dus de processen-verbaal van alle stembureaus en controleert zij de geloofsbrieven van de gekozenen. Het onderzoek beperkt zich dus tot de vraag of de gekozenen aan de wettelijke vereisten voor het lidmaatschap van het Europees Parlement voldoen volgens uit artikel Y 4 van de Kieswet en geen met dat lidmaatschap onverenigbare betrekking vervullen op grond van artikel 2 van de Wet Incompatibiliteiten Staten-Generaal en Europees Parlement. Andere taken heeft de commissie niet.

Voorzitter. Als voorbereiding op haar taken heeft de commissie een aantal werkbezoeken afgelegd. De commissie is op de avond van de verkiezingsdag, op donderdag 6 juni jongstleden, bij een aantal stembureaus gaan kijken om kennis te kunnen nemen van het telproces, de organisatie daarvan en de ingebouwde controles. De commissie is op bezoek geweest bij gemeenten waar het normale stembiljet werd gebruikt, alsmede bij een gemeente waar werd geëxperimenteerd met het kleinere stembiljet. Daarnaast is de commissie ook op bezoek geweest bij de centrale stemopneming in twee gemeenten op vrijdag 7 juni jongstleden. Het was indrukwekkend om te zien hoe er met vele vrijwilligers en medewerkers van gemeenten op een gestructureerde manier werd geteld. Het verkiezingsproces is transparant en controlebaar. In het telproces zitten meerdere waarborgen en er is altijd een controle.

Uit de controle van de processen-verbaal is wel een aantal observaties naar voren gekomen. De commissie heeft gekeken naar de onregelmatigheden en bijzonderheden die zijn genoteerd naar aanleiding van bezwaren van kiezers. Hieruit volgen de volgende observaties:

- De toegankelijkheid van stembureaus zorgt nog steeds voor problemen en bezwaren van kiezers, met name als het gaat om de toegankelijkheid voor rolstoelen en scootmobielen. Dit is en blijft een terugkerend probleem.
- De vindbaarheid en bereikbaarheid van stembureaus is ook een veelbenoemde klacht van kiezers.

- Er waren bezwaren van kiezers over de verlichting in het stembok: die werd op momenten als te zwak ervaren.
- Er waren klachten over het gebrek aan privacy in het stembok. Kiezers gaven aan dat andere mensen makkelijk konden zien wat zij stemden. Zo werd een aantal keer als reden aangegeven dat de stembureauleden recht tegenover de stembokjes zaten en kiezers dus het idee hadden dat de stembureauleden konden zien wat er gestemd werd.
- Het blijft toch onduidelijk dat met een stempas niet in een andere gemeente kan worden gestemd en dat daarvoor een kiezerspas moet worden aangevraagd.
- Stembureauleden moesten vaak constateren dat volmachten niet correct waren ingevuld.
- Tot slot waren er ook kiezers die bij het stembureau hebben geklaagd over het niet ontvangen van hun stempas.

De commissie heeft ook een aantal bijzonderheden van andere aard geconstateerd, die zij de Kamer niet wil onthouden:

- In één stembureau was er een serieus probleem. Volgens het bezwaar van een kiezer ontbraken namelijk stempotloden voor linkshandigen.
- Eén kiezer wilde kennelijk van het rijbewijs af, dus werd dit rijbewijs met het stembiljet in de stembus gedeponneerd.
- Er zijn natuurlijk belangrijkere zaken dan verkiezingen, zoals de geboorte van een kind. In één stembureau moest dus heel snel een voorzitterswissel plaatsvinden in verband met de bevalling van de vrouw van de eerste voorzitter.
- En tot slot was er een hardnekkige binnendringer in een stembureau: een eigenwijze mus die tot twee keer toe het stembureau was binnengevlogen. Na enige tijd bleek de mus gelukkig weer vertrokken.

Zoals gezegd werd er in vijf gemeenten geëxperimenteerd met een kleiner stembiljet. Tijdens de werkbezoeken van de commissie in een van de experimentgemeenten werd direct duidelijk dat er veel enthousiasme is over dit kleinere stembiljet. Het tellen van de stemmen is gemakkelijker en gaat veel sneller. Zo zijn tellers niet eerst heel lang bezig met het uitvouwen van het enorme biljet en kunnen ze in één oogopslag zien op welke lijst en op welke kandidaat is gestemd. De tellers konden daardoor in alle rust en zonder tijdsdruk de telling uitvoeren, waardoor de kans op telfouten ook veel kleiner is. De boodschap van één gemeente was zelfs: "Na deze ervaring willen we niet meer terug naar dat oude enorme stembiljet."

Ook de eerste reacties van kiezers zijn positief. Zij vinden het kleinere stembiljet overzichtelijker én handiger. Een punt van aandacht hierbij is wel het percentage ongeldige stemmen. In alle gemeenten met het normale stembiljet was gemiddeld 0,18% van de stemmen ongeldig. In de vijf experimentgemeenten was het gemiddelde van ongeldige stemmen echter 0,77%. Dat is dus ruim vier keer zoveel, maar ruim binnen alle toegestane marges. De twee meest voorkomende ongeldige stemmen bij het kleinere stembiljet lijken te zijn:

- kiezer heeft een hoger kandidaatnummer ingekleurd dan het aantal kandidaten dat de partij heeft;
- kiezer heeft alleen een vakje voor een kandidaatnummer ingekleurd.

Als een kiezer alleen een stembiljet van de partij had ingekleurd en niet ook nog het vakje voor een kandidaatnummer, dan werd deze stem als geldig bestempeld en ging deze stem naar kandidaat 1 van die partij. In de Handelingen kunnen we het niet opnemen, maar ik toon nu het stembiljet met hier de partijen en hier alleen de nummers. We zorgen ervoor dat er een exemplaar aan de Handelingen wordt toegevoegd.

Voorzitter. Bij de besluitvorming over het experiment is het risico van meer ongeldige stemmen wel nadrukkelijk meegewogen in de Kamer. Het is dus van belang om ook in de evaluatie goed te kijken naar de redenen van ongeldigheid. Het ministerie en de Kiesraad gaan het experiment zeer nauwkeurig evalueren. Deze evaluatie zal naar verwachting zo spoedig mogelijk na het zomerreces naar de Kamer worden gestuurd. Veel gemeenten hebben aangegeven dat ze gebaat zijn bij een spoedige, maar vooral duidelijke uitspraak van de Kamer over het vervolg. Zo moeten er veel voorbereidingen worden getroffen door gemeenten indien besloten zou worden om het kleinere stembiljet landelijk in te voeren voor de eerstvolgende reguliere verkiezingen: de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2026. Daarom beveelt de commissie de Kamer aan de evaluatie van het experiment met het kleinere stembiljet zéér zorgvuldig te behandelen, nog dit najaar, in 2024.

Voorzitter. De commissie beoordeelt of de door de Kiesraad benoemde personen namens Nederland als lid van het Europees Parlement kunnen worden toegelaten. Ten behoeve hiervan onderzoekt de commissie de geloofsbrieven. De geloofsbrieven zijn de documenten waarmee wordt aangetoond dat een gekozen voldoet aan alle eisen van het lidmaatschap van het Europees Parlement. Die eisen volgen uit artikel Y 4 van de Kieswet en artikel 58 van de Grondwet. In het schriftelijke verslag staat dit uitgewerkt. Ik zal dit nu niet helemaal uitspreken in deze plenaire vergadering.

Bij de verklaring over alle openbare betrekkingen is gekeken naar artikel 2 van de Wet Incompatibiliteiten Staten-Generaal en Europees Parlement. Voor alle door de Kiesraad 31 benoemden die de benoeming hebben aanvaard, heeft de commissie vastgesteld dat zij als lid kunnen worden toegelaten tot het Europees Parlement.

Tot slot komt de commissie voor het onderzoek voor de Geloofsbrieven tot de conclusie dat de Europese Parlementsverkiezingen op 6 juni 2024 eerlijk, transparant en controleerbaar zijn verlopen. Ook voldoen deze Europese Parlementsverkiezingen aan de waarborgen van toegankelijkheid, stemgeheim en stemvrijheid.

De commissie stelt daarom voor de volgende leden als lid van het Europees Parlement toe te laten: M. Azmani te 's-Gravenhage, J.N. Baljeu te Rotterdam, T.B.W. Berendsen te Breda, B.G.P. van den Berg te Beverwijk, R.M. Blom te Rhoon, A. van Brug te 's-Gravenhage, M. Chahim te Helmond, C. Cordeiro Vieira te Hilversum, A. Diepeveen te Opheusden, M. Ehlers te Overijse (België), B. Eickhout te Utrecht, R. Garcia Hermida-van der Walle te Gorredijk, G.M. Gerbrandij te 's-Gravenhage, H.G.P. Gotink te Brussel (België), B. Groothuis te Voorburg, A.A.H. Hazekamp te Etterbeek (België), A.S. Kruis te 's-Gravenhage, I. ter Laak te Zoetermeer, R.J.A. van Lanschot te Amsterdam, J.J.J. van Leeuwen te Dalfsen, J.J.M. Lenaers te Stramproy, M.E. Maij

te 's-Gravenhage, M.J.A. Reuten te Zaandam, H.J.A. Ruissen te Krimpen aan den IJssel, S. Smit te Goor, K. van Sparren-tak te Rotterdam, T.S.M. Stöteler te Almelo, M.H.A. Strik te Dodewaard, A.B.R. Strolenberg te Rotterdam, L.I. Wolters te Brussel (België), A.J. Zijlstra te Ridderkerk.

Rest mij, voorzitter, de collega's te danken voor het in mij en de commissie gestelde vertrouwen. Vanaf deze plek wil ik Linda Kipp van de Griffie plenair bedanken. Zij zorgt er met haar team altijd voor dat alle benodigde stukken voor de controle van de geloofsbrieven — onder hoge tijdsdruk — compleet zijn. Dank daarvoor.

Voorzitter. Vrije verkiezingen, het in vrijheid je stem kunnen uitbrengen in een democratie is geen vanzelfsprekendheid. Elk steentje, hoe klein ook, dat ik daaraan mag bijdragen beschouw ik als een eer.

Dank u wel.

De voorzitter:

Heel goed. Dank u wel. Ik dank de commissie voor haar verslag en stel voor dienovereenkomstig te besluiten.

Daartoe wordt besloten.

(Het rapport is opgenomen aan het eind van deze editie.)

De voorzitter:

De heer Ellian zien we morgenochtend weer terug bij de toelating en de beëdiging van nieuwe leden van de Tweede Kamer. Ik schors de vergadering tot 10.45 uur en ik wijs de leden erop dat ze in het Ledenrestaurant van harte welkom zijn om mevrouw Molenaar van harte geluk te wensen. Ik schors tot 10.45 uur.

De vergadering wordt van 10.32 uur tot 10.49 uur geschorst.